

Ekonomia społeczna na Pomorzu – stan obecny i perspektywy

*Social Economy in Pomerania
- the Current Conditions and Future Perspectives*

Joanna Woźniczka, Uniwersytet Gdański

STRESZCZENIE

ABSTRACT

Sektor ekonomii społecznej jest w Polsce jeszcze mało rozwinięty i mało rozpoznawalny. Staje się on jednak coraz istotniejszym sektorem w kontekście kurczących się możliwości państwa opiekuńczego oraz narastających problemów społecznych. Pomorze boryka się z wieloma problemami społecznymi, w których rozwiązywaniu mógłby pomóc silny sektor ekonomii społecznej. Przeprowadzona w artykule analiza stanu tego sektora nie wypadła jednak zadowalająco i pokazuje, że przedsiębiorstw społecznych nadal jest tu bardzo mało. Pierwotne bariery rozwoju ekonomii społecznej w woj. pomorskim dotyczą systemu wsparcia, wtórne natomiast odnoszą się bezpośrednio do samych przedsiębiorstw społecznych. Najbliższe lata będą szansą na pozytywne zmiany i rozwój sektora ekonomii społecznej na Pomorzu. Perspektywy należy upatrywać głównie w obszarze budowania pozytywnego klimatu wokół tego zagadnienia i szerokiego dialogu z interesariuszami, poszukiwania lokalnych modeli ekonomii społecznej, intensywnego wsparcia merytorycznego i finansowego dla przedsiębiorstw społecznych oraz szerokiej edukacji.

A social economy sector in Poland is still not well known and definitely not developed to the full extent. It is however, becoming more and more important due to limited possibilities of the government and growing number of social problems. This increasing number of social problems can be observed also in the Pomeranian region nowadays. Social entrepreneurs could help in solving this kind of problems. Unfortunately there is still quite limited number of this sort of entities in Pomerania. The social economy in that region is facing a lot of barriers but the future looks bright and is bringing new opportunities for the development. Perspectives can be seen in creating a good atmosphere around the topic, stakeholders' engagement, searching for local social economy models, intensive financial and educational support for social entrepreneurs.

Wstęp

Ekonomia społeczna jest szeroką koncepcją określającą działalność łączącą w sobie cele społeczne i ekonomiczne. W Europie uznawana jest za jedną z najskuteczniejszych strategii rozwiązywania problemów społecznych. Istotą tej koncepcji są podmioty ekonomii społecznej mające zdolność do znajdowania innowacyjnych i dynamicznych rozwiązań wobec problemów bezrobocia i wykluczenia społecznego oraz przyczyniania się do rozwoju ekonomicznego. Podmioty ekonomii społecznej to takie, które prowadzą działalność o celach głównie społecznych, których zyski nie są wypłacane właścicielom w formie dywidendy, są natomiast reinwestowane w cele społeczne. W Polsce istnieje dość szeroki katalog podmiotów, które możemy nazwać podmiotami ekonomii społecznej. Działalność każdego z nich jest regulowana innymi przepisami prawa. Można do nich zaliczyć spółdzielnie socjalne, centra integracji społecznej, zakłady aktywizacji zawodowej, spółdzielnie pracy, organizacje pozarządowe prowadzące działalność gospodarczą, czy też spółki z o.o. i spółki akcyjne działające w celach

społecznych. Coraz częściej za najistotniejsze z nich uważa się przedsiębiorstwa społeczne, czyli takie podmioty ekonomii społecznej, które prowadzą działalność gospodarczą.

Na gruncie ekonomii społecznej, w całej Polsce, pojawia się coraz więcej badań, projektów, inicjatyw. Wszyscy zgadzają się, że jest to ważny temat społeczny i gospodarczy. Wszyscy, czyli ci, którzy wiedzą, co to jest ekonomia społeczna. Co ciekawe w 2007 r. tylko 8% Polaków deklaroowało, że wie, czym jest ekonomia społeczna. W roku 2013 świadomość na temat ekonomii społecznej mają nadal tylko niektóre grupy aktywistów, sfery akademickie i organizacje pozarządowe. Mało jest naukowych lub innego rodzaju niepodważalnych dowodów na skuteczność ekonomii społecznej, gdyż zagadnienie to jest wciąż w dużej mierze ignorowane lub pomijane przez kręgi biznesowe. Zmusza to niestety do stwierdzenia, że w przypadku ekonomii społecznej nadal mamy do czynienia z tzw. „zagadnieniem ukrytym”. Pokazuje to także jak wiele jeszcze działań należy podjąć, aby temat ten był bardziej rozpoznawalny i uznawany.

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie sytuacji społeczno-gospodarczej oraz poziomu i perspektyw

rozwoju ekonomii społecznej w województwie pomorskim. W tekście zaprezentowano podstawowe definicje dotyczące ekonomii społecznej, podmiotów ekonomii społecznej i najistotniejsze różnice pomiędzy nimi. W odniesieniu do przedstawionej terminologii przeprowadzona została analiza stanu sektora ekonomii społecznej w województwie pomorskim oraz bariery jego rozwoju. W ostatniej części artykułu wskazano na wyzwania i perspektywy rozwoju ekonomii społecznej w regionie.

Sytuacja społeczno-ekonomiczna w województwie pomorskim

Analiza sytuacji społeczno-ekonomicznej w województwie pomorskim oparta jest o dane zawarte w dwóch dokumentach strategicznych przyjętych uchwałami Zarządu Województwa Pomorskiego tj. Regionalnym Programie Strategicznym w Zakresie Aktywności Zawodowej i Społecznej (*Regionalny Program... 2013*) opublikowanym do konsultacji społecznych w marcu 2013 r. oraz Planie Działań na Rzecz Promocji i Upowszechniania Ekonomii Społecznej oraz Rozwoju Instytucji Sektora Ekonomii Społecznej i Jej Otoczenia w Województwie Pomorskim na lata 2011-2013 z grudnia 2011 r. (*Plan działań na rzecz... 2011*).

Województwo pomorskie jest ósmym, co do wielkości województwem w Polsce. Składa się 16 powiatów i 4 miast na prawach powiatu (tj. Gdańsk, Gdynia, Sopot, Słupsk) oraz 123 gmin. Województwo pomorskie pod względem liczby ludności (2 mln 240,3 tys.) zajmuje szóstą pozycję w kraju. Charakterystyczne dla Pomorza jest zjawisko związane z osiedlaniem się na obrzeżach większych miast regionu. Saldo migracji według powiatów wskazuje na dodatnie wartości tylko w 5 powiatach, tj.: gdańskim, kartuskim, wejherowskim, puckim i słupskim, a więc głównie w powiatach położonych na terenie Obszaru Metropolitalnego Trójmiasta oraz w bezpośrednim sąsiedztwie Słupska. Aglomeracja trójmiejska (Gdańsk, Gdynia, Sopot) pełni w województwie rolę dominującą. Zamieszkiwane przez ponad 1/3 ludności województwa Trójmiasto stanowi węzeł komunikacyjny, ośrodek gospodarczy, akademicki oraz kulturalny. Wśród mieszkańców województwa, większą część (51,4%) stanowią kobiety. Niemal 2/3 mieszkańców województwa, to osoby w wieku produkcyjnym. Istotną barierą rozwojową regionu stanowi znaczny odsetek osób biernych zawodowo oraz wysoki poziom bezrobocia strukturalnego. Stopa bezrobocia w ostatnim roku znacznie wzrosła z poziomu 11,7% w listopadzie 2011 r. do 14,6% w lutym 2013 roku. Do najistotniejszych grup mających problem z zatrudnieniem należą osoby młode w wieku 15-24 lata, osoby w wieku 55+, a także kobiety, osoby niepełnosprawne oraz mieszkańcy

obszarów wiejskich. W latach 2008-2010, średnio co drugie gospodarstwo domowe w województwie pomorskim objęte było pomocą społeczną. Najczęstszymi przyczynami przyznawania pomocy są ubóstwo, bezrobocie, niepełnosprawność.

Opisana sytuacja społeczno-ekonomiczna w województwie pomorskim, a przede wszystkim wysoki poziom bezrobocia oraz korzystania z pomocy społecznej, wymuszają poszukiwanie innowacyjnych strategii w zakresie integracji i aktywizacji społeczno-zawodowej.

Ekonomia społeczna, przedsiębiorstwo społeczne i podmioty ekonomii społecznej

Pojęcie ekonomii społecznej jest pojęciem bardzo szerokim i dotyka wielu sfer życia społecznego. Dlatego w literaturze przedmiotu oraz w praktyce spotkać się można z wieloma definicjami ekonomii społecznej i powiązanych z nią pojęć, w szczególności przedsiębiorstwa społecznego. Na gruncie polskim pojawił się także termin podmiotu ekonomii społecznej, który trudno znaleźć w nomenklaturze obcojęzycznej. Istotne jest więc precyzyjne rozróżnienie, czym jest przedsiębiorstwo społeczne, podmiot ekonomii społecznej, a czym jest ekonomia społeczna.

Jednym z częściej używanych w Unii Europejskiej (razdziej w Polsce) pojęć jest termin *przedsiębiorstwo społeczne*. Do cech charakteryzujących przedsiębiorstwo społeczne można zaliczyć (*Social business 2013*):

- koncentrację na osiągnięciu społecznego celu, bardziej niż na generowaniu zysku dla właścicieli;
- funkcjonowanie na rynku w oparciu o produkty i usługi wytwarzane w innowacyjny sposób;
- przeznaczanie nadwyżek i zysków na osiągnięcie celów społecznych;
- zarządzanie odbywa się w odpowiedzialny i przejrzysty sposób;
- włączanie w proces zarządzania przedsiębiorstwem społecznym jego pracowników, klientów i innych interesariuszy, na których ma ono wpływ.

Najczęściej przywoływaną definicją przedsiębiorstwa społecznego jest ta sformułowana przez europejską sieć badawczą The Emergence of Social Enterprises in Europe (EMES).

W myśl tej definicji przedsiębiorstwo społeczne to „przedsiębiorstwo prowadzące działalność gospodarczą, która wyznacza sobie cele ściśle społeczne, i która inwestuje ponownie nadwyżki, zależnie od tych celów, w działalność lub we wspólnotę, zamiast kierować się potrzebą osiągnięcia maksymalnego zysku na rzecz akcjonariuszy lub

właścicieli” (Defourny 2005: 51). EMES określa kryteria społeczne i kryteria ekonomiczne, którymi powinny charakteryzować się przedsiębiorstwa społeczne. Do kryteriów ekonomicznych należą:

- prowadzenie działalności w sposób względnie ciągły, regularny, w oparciu o instrumenty ekonomiczne;
- niezależność, suwerenność instytucji w stosunku do instytucji publicznych;
- ponoszenie ryzyka ekonomicznego;
- istnienie (choćby nielicznego) płatnego personelu.

Kryteria społeczne sieć badawcza EMES określa jako:

- wyraźną orientację na społecznie użyteczny cel;
- oddolny, obywatelski charakter inicjatywy;
- specyficzny, możliwie demokratyczny system zarządzania;
- możliwie wspólnotowy charakter działania;
- ograniczoną dystrybucję zysków.

Definicje przedsiębiorstwa społecznego różnią się pomiędzy krajami Unii Europejskiej. W Polsce nie pojawiły się dotychczas jednolite wytyczne, które regulowałoby działania przedsiębiorstw społecznych. Próba zdefiniowania i określenia warunków, jakie musi spełniać podmiot, by móc starać się o status przedsiębiorstwa społecznego podjęta została w projekcie ustawy o przedsiębiorczości społecznej (*Projekt ustawy... 2010*). Za projektem ustawy, przedsiębiorstwem społecznym można nazwać podmiot prowadzący działalność gospodarczą, spełniający kryteria małego lub średniego przedsiębiorstwa, działający jako wyodrębniona pod względem organizacyjnym i rachunkowym część organizacji obywatelskiej lub założony przez tę organizację, grupę osób bądź jednostkę

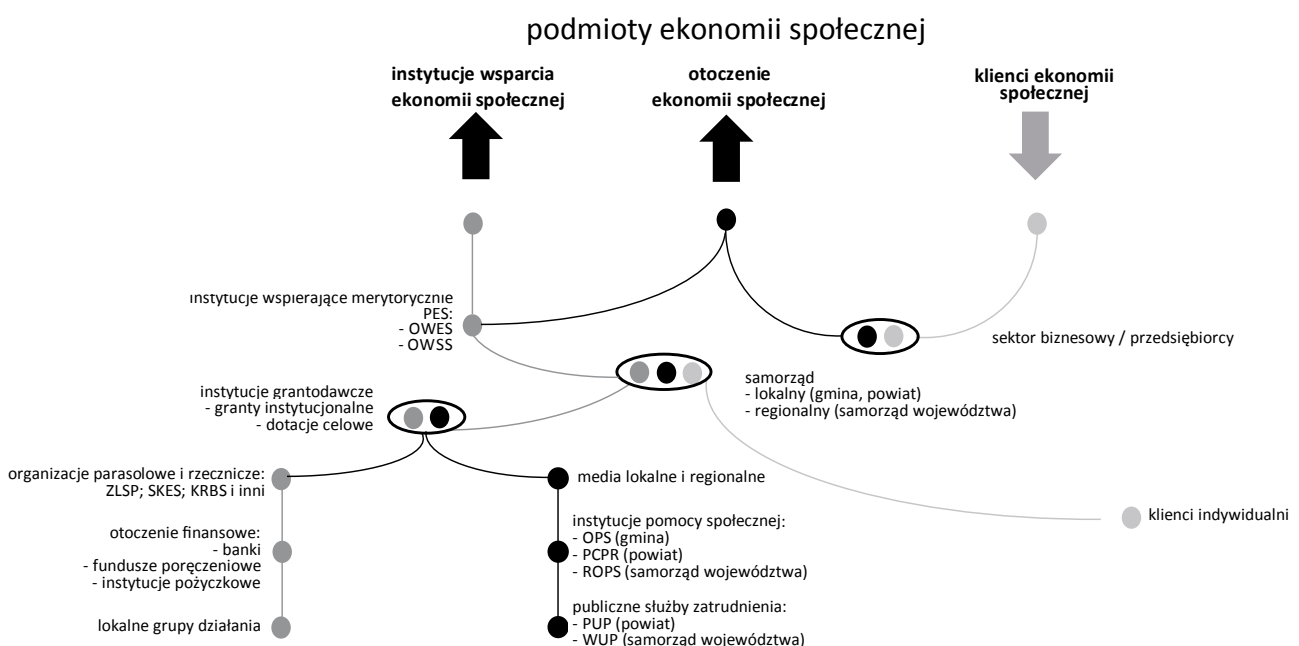
samorządu terytorialnego w formie spółki lub spółdzielni.

Przedsiębiorstwo społeczne musi spełniać poniższe kryteria:

- działalność gospodarcza prowadzona jest w celu reintegracji zawodowej osób bezrobotnych, niepełnosprawnych bądź zagrożonych wykluczeniem lub prowadzona jest w zakresie usług użyteczności społecznej o charakterze socjalnym, edukacyjnym, kulturalnym, rozwoju lokalnego;
- realizowanie celu społecznego poprzez zatrudnianie, co najmniej 50% osób zagrożonych wykluczeniem społecznym lub 30% niepełnosprawnych;
- nie dystrybuuje zysku lub nadwyżki bilansowej pomiędzy udziałowców, ale przeznaczają je na wzmocnienie potencjału przedsiębiorstwa, jako kapitał niepodzielny, oraz w określonej części na reintegrację zawodową i społeczną – w przypadku przedsiębiorstw o charakterze zatrudnieniowym lub na działalność pożytku publicznego prowadzoną na rzecz społeczności lokalnej, w której działa przedsiębiorstwo;
- jest zarządzany na zasadach demokratycznych albo co najmniej konsultacyjno-doradczych z udziałem pracowników i innych interesariuszy, zaś wynagrodzenia kadry zarządzającej są ograniczone limitami.

Przedsiębiorstwo społeczne funkcjonuje w obrębie sektora *ekonomii społecznej* i jest biznesowym elementem tego sektora. Sektor *ekonomii społecznej* oprócz przedsiębiorstw społecznych zawiera także inne *podmioty ekonomii społecznej* (rysunek 1).

Rysunek 1. Podmioty ekonomii społecznej

Źródło: www.ekonomiaspoleczna.pl [14.04.2012].

Można do niego zaliczyć:

- 1) instytucje wsparcia ekonomii społecznej: instytucje wspierające merytorycznie podmioty ekonomii społecznej, otoczenie finansowe, instytucje grantodawcze, organizacje parasolowe i rzecznice, lokalne grupy działania (LGD), samorząd lokalny i regionalny;
- 2) otoczenie ekonomii społecznej: samorząd lokalny i regionalny oraz podległe mu instytucje pomocy społecznej i instytucje rynku pracy; instytucje grantodawcze, media, sektor biznesowy (przedsiębiorcy);
- 3) klientów przedsiębiorstw społecznych: klientów indywidualnych, sektor biznesowy, instytucje grantodawcze, samorząd lokalny i regionalny.

Projekt Krajowego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej (*Krajowy Program Rozwoju... 2012*) dzieli natomiast nieco inaczej sektor ekonomii społecznej (tabela 1).

Tabela 1. Trzy segmenty sektora ekonomii społecznej

	Podmioty o charakterze integracyjnym	Podmioty o charakterze pożytku publicznego	Podmioty o charakterze rynkowym
Charakterystyka działalności	reintegracja społeczna i zawodowa osób zagrożonych wykluczeniem społecznym	działalność ekonomiczna, zatrudnianie pracowników, brak ryzyka ekonomicznego	działalność gospodarcza, z której zyski wspierają realizację celów społecznych
Formy działalności	Zakłady Aktywności Zawodowej, Warsztaty Terapii Zajęciowej, Centra Integracji Społecznej, Kluby Integracji Społecznej	Organizacje Pozarządowe prowadzące działalność odpłatną i nieodpłatną pożytku publicznego	spółdzielnie, których celem jest zatrudnienie, pozostałe spółdzielnie o charakterze konsumenckim i wzajemnościowym

Źródło: opracowanie własne na podstawie projektu Krajowego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej (Projekt: czerwiec 2012 r.), http://www.ekonomiaspoleczna.pl/files/wiadomosci.ngo.pl/public/dokumenty_2009/KPRES.pdf [13.04.2013].

Ekonomia społeczna w województwie pomorskim

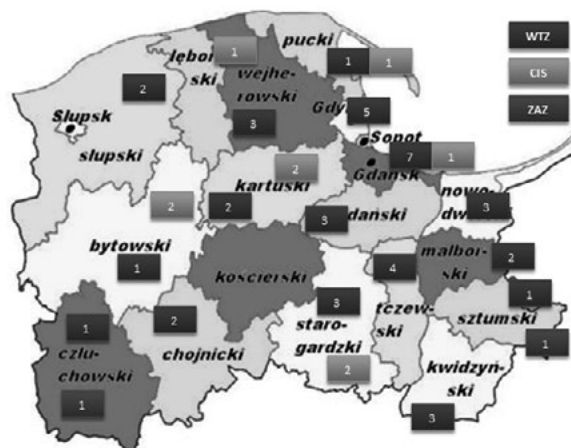
W województwie pomorskim znaleźć można podmioty reprezentujące wszystkie trzy opisane wcześniej segmenty ekonomii społecznej.

Podmioty ekonomii społecznej o charakterze integracyjnym

Rysunek 2 przedstawia liczbę oraz lokalizację w województwie pomorskim najważniejszych podmiotów o charakterze integracyjnym, czyli Centrów Integracji Społecznej,

Warsztatów Terapii Zajęciowej oraz Zakładów Aktywności Zawodowej.

Rysunek 2. Podmioty ekonomii społecznej o charakterze integracyjnym w woj. pomorskim (stan na grudzień 2011)

Źródło: opracowanie własne na podstawie Planu działań na rzecz promocji i upowszechniania ekonomii społecznej oraz rozwoju instytucji sektora ekonomii społecznej i jej otoczenia w województwie pomorskim na lata 2011-2013.

Na Pomorzu znajdują się dwa Zakłady Aktywności Zawodowej, dziewięć Centrów Integracji Społecznej oraz czterdzieści trzy Warsztaty Terapii Zajęciowej. Podmioty te przygotowują osoby indywidualne do prowadzenia lub pracy w przedsiębiorstwie społecznym.

Podmioty o charakterze pożytku publicznego

Do podmiotów o charakterze pożytku publicznego zalicza się organizacje pozarządowe działające w oparciu o ustawę z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie. Zalicza się do nich przede wszystkim fundacje i stowarzyszenia prowadzące odpłatną i nieodpłatną działalność pożytku publicznego. Województwo pomorskie jest jednym z województw, w których na 1000 mieszkańców przypada największa liczba organizacji pozarządowych (obok mazowieckiego, dolnośląskiego, warmińsko-mazurskiego, lubuskiego i zachodniopomorskiego) (Herbst, Przewłocka 2011: 10-21). W 2012 roku w województwie pomorskim zarejestrowanych było 5,5 tys. organizacji pozarządowych (*Organizacje pozarządowe... 2013*). Większość organizacji pozarządowych zlokalizowanych jest w dużych miastach regionu. W samym Gdańsku w październiku 2011 r. zarejestrowanych było prawie 1350 organizacji pozarządowych.¹ Należy także zaznaczyć, że liczba organizacji pozarządowych na Pomorzu dynamicznie wzrasta. W 2010 roku zarejestrowanych było tu 4,2 tys. organizacji. Zatrudniały one 5,3 tys. osób, w tym 68% stanowiły kobiety.

¹ Według danych UM Gdańsk i UMWP (październik 2011 r.).

Najwięcej pomorskich NGO działa w obrębie swojej gminy (29%), następnie powiatu (22%), województwa (19%) oraz kraju (16%). Główne obszary działań NGO w województwie pomorskim to:

- sport i turystyka;
- edukacja i wychowanie;
- kultura i sztuka;
- ochrona zdrowia;
- rozwój lokalny w wymiarze społecznym i materialnym.

Analizując najnowsze wyniki badań (*Kondycja III sektora... 2012*) wskazujące, że podstawą finansowania działań organizacji są środki publiczne, a ich pozyskiwanie na bieżące działania staje się coraz trudniejsze, można stwierdzić, że w niedalekiej przyszłości pomorskie organizacje pozarządowe czeka „rewolucja finansowa”. Będą one musiały się ekonomizować zakładając działalność gospodarczą, a tym samym staną się przedsiębiorstwami społecznymi.

Podmioty o charakterze rynkowym

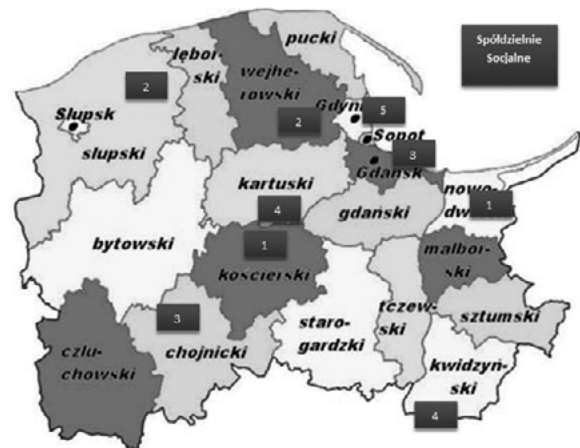
Wśród przedsiębiorstw społecznych najwięcej uwagi w ostatnich kilku latach poświęca się organizacjom pozarządowym prowadzącym działalność gospodarczą oraz spółdzielniom socjalnym. Według danych zawartych w Planie działań na rzecz promocji i upowszechniania ekonomii społecznej oraz rozwoju instytucji sektora ekonomii społecznej i jej otoczenia w województwie pomorskim na lata 2011-2013 na Pomorzu funkcjonuje ok 600 organizacji pozarządowych prowadzących działalność gospodarczą. Natomiast na koniec marca 2013 r. zarejestrowanych było tu 28 spółdzielni socjalnych.² Podmioty ekonomii społecznej o charakterze integrującym w województwie pomorskim prezentuje rysunek 3.

Z danych zebranych w 2011 roku przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej (*Plan działań... 2011*) wynika, że przeciętnie spółdzielnie socjalne w województwie pomorskim liczą 10 członków, z czego prawie 50% to osoby niepełnosprawne. Pozostali członkowie spółdzielni socjalnych to głównie osoby długotrwale bezrobotne oraz osoby w wieku niemobilnym (45+). Najczęściej pomorskie spółdzielnie socjalne zakładane są przez osoby indywidualne w wyniku ich własnych potrzeb. Należy jednak zauważyć pewien nowy trend zakładania spółdzielni socjalnych przez podmioty prawne (stowarzyszenia i administrację publiczną). Większość spółdzielni socjalnych założonych w woj. pomorskim w ostatnich trzech latach to właśnie spółdzielnie socjalne podmiotów prawnych. Istniejące na terenie wo-

² Dane za Regionalnym Ośrodkiem Polityki Społecznej dla woj. pomorskiego [12.04.2013].

jewództwa spółdzielnie działają w różnych branżach. Najczęściej świadczą usługi z zakresu sprzątanía, czyszczenia i prac porządkowych, gastronomii i cateringu. Coraz częściej powstają spółdzielnie działające w branży budowlanej oraz świadczące usługi opiekuńcze – zwłaszcza względem osób chorych i starszych.

Rysunek 3. Podmioty ekonomii społecznej o charakterze integrującym w woj. pomorskim (stan na marzec 2013 r.)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ROPS Gdańsk.

Bariery rozwoju ekonomii społecznej w województwie pomorskim

Przedstawiona powyżej analiza wskazuje na niewielką ilość podmiotów ekonomii społecznej w województwie pomorskim. Wśród liderów plasują się największe miasta województwa: Gdańsk i Gdynia, dalej powiaty: kwidziński, kartuski i wejherowski. Najslabiej natomiast wypadają powiat lęborski oraz miasto Sopot. Jednocześnie należy zauważyć, że Sopot leżący w aglomeracji trójmiejskiej korzysta z usług gdańskich podmiotów ekonomii społecznej o charakterze integrującym m.in Centrum Integracji Społecznej.

W latach 2011-2012 (*Gdański model ekonomii... 2011; Plan działań... 2011*) zidentyfikowano najważniejsze obszary problemowe dotyczące rozwoju ekonomii społecznej w województwie pomorskim. Można je podzielić na pierwotne i wtórne. Do pierwotnych barier rozwoju ekonomii społecznej w województwie pomorskim zaliczają się:

- niski poziom świadomości społeczeństwa na temat ekonomii społecznej;
- brak systemu wsparcia ekonomii społecznej w województwie pomorskim – wszelkie działania poszczególnych instytucji zajmujących się ekonomią społeczną w regionie są rozproszone i nieskoordynowane;
- uzależnienie przedsiębiorstw społecznych od środków

publicznych, czyli brak umiejętności efektywnego prowadzenia działalności ekonomicznej.

Wtórne bariery dotyczą głównie przedsiębiorstw społecznych. Można do nich zaliczyć brak kompleksowego systemu wsparcia i edukacji kadr, niejasne uwarunkowania prawne lub ich brak, konieczność pracy z trudnym beneficjentem, brak płynności zleceń, brak współpracy międzysektorowej i powiązań ze sferą biznesu, słaba promocja, brak dobrych praktyk, trudności z wykreowaniem biznesowej postawy przedsiębiorstwa i utrzymaniem wysokiej jakości usług i produktów.

Wskazane bariery kreują niejako przyszły kształt działań jakie powinny zostać podjęte w celu wsparcia i rozwoju ekonomii społecznej na Pomorzu.

Perspektywy rozwoju ekonomii społecznej w województwie pomorskim

Ekonomia społeczna odgrywa coraz większą rolę w kształtowaniu polityki społecznej województwa pomorskiego, szczególnie w obszarze aktywizacji i zatrudnienia. Dowodzą tego coraz częściej odnoszące się do tej tematyki wojewódzkie dokumenty strategiczne oraz inicjatywy i projekty nakierowane na znoszenie barier, pierwotnych i wtórnych, rozwoju ekonomii społecznej na Pomorzu. Województwo pomorskie kładzie coraz większy nacisk na rozwój ekonomii społecznej. Poniżej zaprezentowano najistotniejsze perspektywy rozwoju ekonomii społecznej w regionie.

1) Pozytywny klimat;

Plan działań na rzecz promocji i upowszechniania ekonomii społecznej oraz rozwoju instytucji sektora ekonomii społecznej i jej otoczenia w województwie pomorskim na lata 2011-2013 (*Plan działań... 2011*) zwraca szczególną uwagę na jedną z pierwotnych barier rozwoju ekonomii społecznej w województwie, jaką jest brak systemu wsparcia ekonomii społecznej w województwie pomorskim oraz rozproszenie działań różnych instytucji zajmujących się ekonomią społeczną w regionie. Na ten właśnie obszar, tworzenie pozytywnego klimatu oraz przyjaznego środowiska instytucjonalnego wokół ekonomii społecznej w najbliższych latach, powinien zostać położony duży nacisk w województwie pomorskim. Sama formuła wypracowywania dokumentu była swoistym „przełomem” we współpracy międzysektorowej. Dokument został wypracowany przez interdyscyplinarny i międzysektorowy zespół wywodzący się ze środowiska administracji publicznej, pomocy społecznej, organizacji pozarządowych, przedsiębiorstw społecznych, biznesu.

2) Lokalny model ekonomii społecznej;

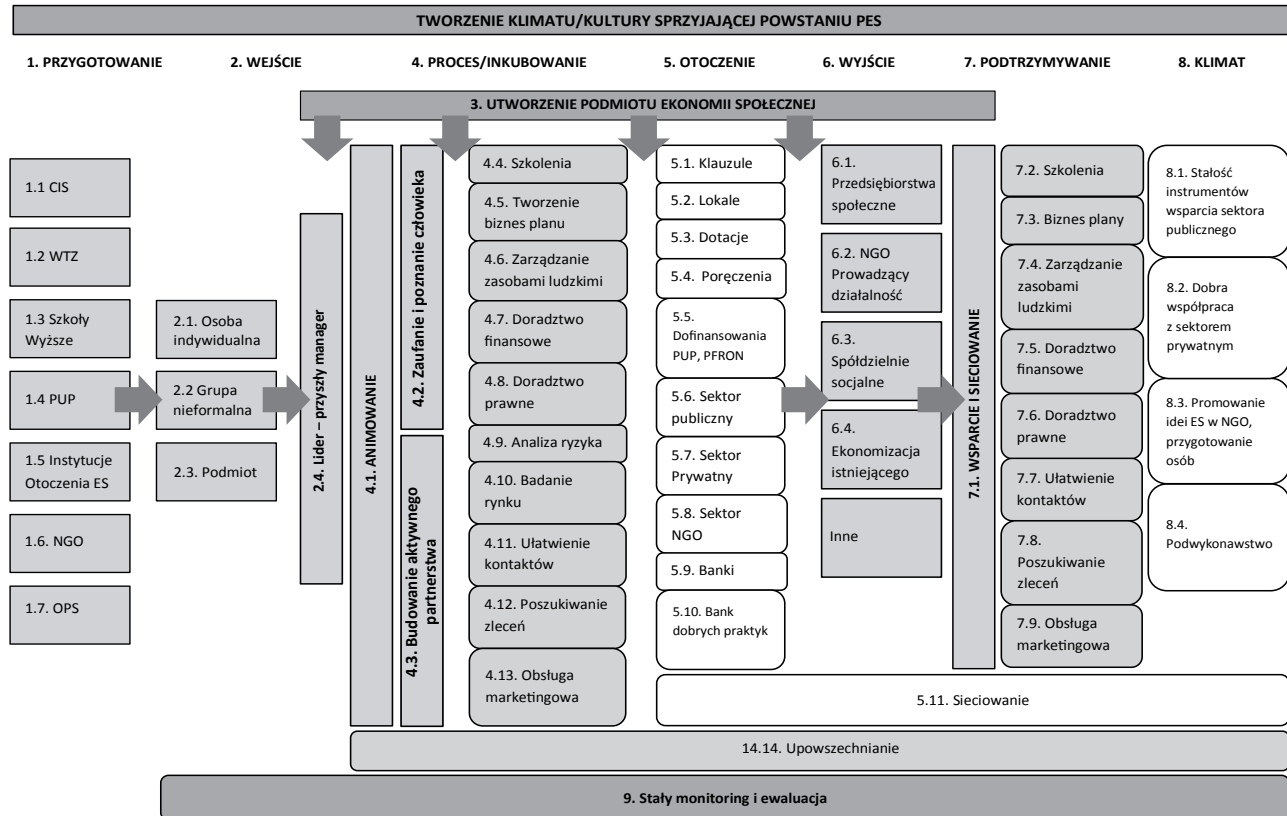
Jedną z ciekawszych inicjatyw na rzecz rozwoju ekonomii społecznej w woj. pomorskim jest projekt Gdański Model Ekonomii Społecznej (GMES)³ realizowany przez Towarzystwo Pomocy im. Św. Brata Alberta koło gdańskie w partnerstwie z Miejskim Ośrodkiem Pomocy Rodzinie w Gdańsku w latach 2011-2013. Punktem wyjścia dla projektu było stwierdzenie, że aby powstawało w Gdańsku więcej przedsiębiorstw społecznych, należy wypracować w szerokim gronie partnerów model umożliwiający ich powstawanie i wspieranie. Model (rysunek 4) opracowywany był przez 21. ekspertów reprezentujących różne środowiska i instytucje m.in. Urząd Miasta Gdańska, MOPR Gdańsk, organizacje pozarządowe, ROPS, czy środowisko akademickie. Formuła ta pozwoliła na zaangażowanie wszystkich interesariuszy zainteresowanych rozwojem ekonomii społecznej w Gdańsku, przyjrzenie się problemowi, zdefiniowanie potrzeb rynku lokalnego i określenie możliwości wspierania i funkcjonowania sektora ekonomii społecznej w Gdańsku. Wypracowany w ramach szerokiego forum interesariuszy Gdański Model Ekonomii Społecznej ma służyć głównie tworzeniu pozytywnego klimatu dla rozwoju ekonomii społecznej. To właśnie element szerokiego wypracowywania modelu był jego największą innowacją. Słuszność przyjętych w modelu założeń testowana jest w ramach dwóch przedsiębiorstw społecznych: Gdańskiej Spółdzielni Socjalnej oraz Fundacji Społecznie Bezpieczni. Gdański Model Ekonomii Społecznej jest modelem uniwersalnym, który może być replikowany również w innych miastach czy gminach. W latach 2013-2015 w gminach lub powiatach województwa pomorskiego podjęta zostanie próba zbudowania 8. lokalnych modeli ekonomii społecznej bazujących na swoim pierwowzorze – modelu gdańskim.

3) Wsparcie merytoryczne i finansowe przedsiębiorstw społecznych;

Wsparcie dla rozwoju przedsiębiorstw społecznych w województwie pomorskim stanowiąc będą uruchomione dwa Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej (OWES) w Gdańsku i Słupsku. Ośrodki rozpoczynają funkcjonowanie wiosną 2013 r. i zakłada się, że będą funkcjonować przynajmniej przez cztery lata. Oferta OWES będzie bardzo szeroka i skierowana będzie zarówno do osób indywidualnych, grup czy podmiotów prawnych zainteresowanych założeniem przedsiębiorstwa społecznego, a także do przedsiębiorstw społecznych wymagających wsparcia w dalszym rozwoju. Zakłada się, że w ciągu najbliższych dwóch lat w województwie pomorskim dzięki wsparciu OWES-ów powstanie ok. 21 spółdzielni socjalnych.

³ Projekt Gdański Model Ekonomii Społecznej dofinansowany jest z Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki.

Rysunek 4. Gdański Model Ekonomii Społecznej

Źródło: *Gdański Model Ekonomii Społecznej* (2011) wstępna wersja produktu finalnego, Gdańsk: Towarzystwo Pomocy im. Św. Brata Alberta koło gdańskie.

Oprócz kompleksowego wsparcia merytorycznego otrzymują one także wsparcie finansowe „na start”. Wsparcie to jednak uzyskują najlepsze koncepcje, a decyzje podejmowane będą na podstawie przygotowanych przez spółdzielców biznesplanów.

Innym elementem wspierającym rozwój ekonomii społecznej w województwie będą działania zapisane w Regionalnym Programie Strategicznym w zakresie aktywności zawodowej i zatrudnienia. Jeden z priorytetów Programu zakłada działania zmierzające do zwiększenia aktywności osób pozostających bez pracy, reintegracji społecznej osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym, profesjonalizacji podmiotów ekonomii społecznej i podniesienia standardów usług instytucji rynku pracy. W ramach profesjonalizacji podmiotów ekonomii społecznej program wskazuje na konieczność wsparcia infrastrukturalnego i finansowego podmiotów ekonomii społecznej (doradztwo, obsługę prawną, administracyjną, finansową i managerską, promocję świadczonych usług, cyfryzację usług), inicjowanie lokalnych działań partnerskich na rzecz ekonomii społecznej oraz doskonalenie kompetencji kadr. Oprócz wsparcia samych podmiotów ekonomii społecznej program zakłada także kreowanie popytu na usługi, które mogą świadczyć podmioty ekonomii społecznej np. zapewnienie opieki nad osobami zależnymi.

4) Dialog z interesariuszami;

W województwie pomorskim podczas opracowywania Planu działań na rzecz promocji i upowszechniania ekonomii społecznej oraz rozwoju instytucji sektora ekonomii społecznej i jej otoczenia w województwie pomorskim na lata 2011-2013 wykonano pierwszy krok mający na celu zidentyfikowanie najważniejszych interesariuszy. W procesie opracowywania planu łącznie wzięły udział 74 osoby, które w samym planie wymienione są z imienia i nazwiska. Można uznać to za ogromne osiągnięcie w procesie identyfikowania interesariuszy ekonomii społecznej w woj. pomorskim. Plan wskazuje na konieczność zwiększenia współpracy i komunikacji międzysektorowej wokół tematu ekonomii społecznej. Konsekwencją zidentyfikowania tej bariery było opracowanie dokumentu pn. *Budowanie mechanizmów skutecznej komunikacji (Budowanie mechanizmów... 2013)* mającego na celu wskazanie działań, które pozwolą udrożnić kanały przepływu informacji pomiędzy instytucjami działającymi na rzecz podmiotów ekonomii społecznej, w szczególności instytucji publicznych. Opracowanie zawiera propozycje narzędzi i procedur do zaangażowania interesariuszy, realizujące w praktyce zasady standardów AA1000SES.

5) Edukacja;

Edukacja w zakresie ekonomii społecznej w województwie pomorskim przyjmie w najbliższych latach cztery podstawowe formy o zróżnicowanych celach, założeniach i odbiorcach:

- edukacja liderów podmiotów ekonomii społecznej;
- edukacja społeczeństwa (młodzież, studenci);
- edukacja administracji publicznej;
- edukacja biznesu.

Najistotniejszym wyzwaniem będzie edukacja liderów podmiotów ekonomii społecznej. Odbywać się ona będzie w ramach tzw. *Szkoły Liderów Podmiotów Ekonomii Społecznej*. Szkoła liderów kierowana będzie do przyszłej lub obecnej kadry zarządzającej przedsiębiorstwami społecznymi w województwie pomorskim. Celem szkoły będzie dostarczenie kompleksowej wiedzy oraz podwyższenie kwalifikacji i umiejętności zarządzania przedsiębiorstwami społecznymi. Program szkoleniowy realizowany będzie w cyklu sześciu sesji szkoleniowych obejmujących zagadnienia potrzebne do sprawnego funkcjonowania przedsiębiorstwa społecznego oraz coachingu rozwojowego.

Istotnym elementem wartym podkreślenia jest fakt, że w latach 2013 – 2015 odbędzie się pięć edycji Szkoły Liderów Podmiotów Ekonomii Społecznej realizowanych i finansowanych przez różne instytucje m.in. Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej, Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej w Gdańsku oraz Towarzystwo Pomocy im. Św. Brata Alberta koło gdańskie. Wszystkie edycje, dzięki porozumieniu i współpracy ww. instytucji, prowadzone będą jednak w oparciu o ten sam program szkoleniowy. Zapewni to spójność w podejmowanych działaniach edukacyjnych na rzecz przedsiębiorstw społecznych na Pomorzu.

Podsumowanie

Sektor ekonomii społecznej jest sektorem, który w najbliższym dziesięcioleciu będzie dynamicznie się rozwijał, a przedsiębiorstwa społeczne staną się nowymi aktorami na rynku. W szczególności należy się spodziewać rozwoju przedsiębiorstw społecznych świadczących usługi z obszarów nieskomplikowanych usług wspomagających, opieki społecznej, edukacji, kultury, rozwoju lokalnego, ekologii, a w dalszej perspektywie czasowej również z obszaru IT. Dzięki rozwojowi sektora ekonomii społecznej możliwe będzie zmniejszenie wydatków socjalnych, powstanie nowych i elastycznych miejsc pracy, zwiększenie przychodów podatkowych gmin oraz dostarczanie społecznościom lokalnym usług i produktów odpowiadających na ich specyficzne i unikalne potrzeby. Przedstawiona w artykule analiza pokazuje, że sektor ekonomii społecznej w woje-

wództwie pomorskim znajduje się we wczesnej fazie rozwoju. Jednocześnie podejmowane w regionie innowacyjne działania w zakresie ekonomii społecznej są w stanie, w szybkim czasie, przyczynić się do jej znacznego rozwoju. Województwo pomorskie stoi przed ogromną szansą, jaką dają z jednej strony dotychczasowe doświadczenia niezliczonych aktywistów zajmujących się tą tematyką, a z drugiej strony wypracowane dokumenty strategiczne dotyczące rozwoju ekonomii społecznej na Pomorzu. Szanse te mogą zostać zwielokrotnione dzięki efektywnemu wykorzystaniu tworzących się właśnie Ośrodków Wsparcia Ekonomii Społecznej w Gdańsku i Słupsku. Kluczem do sukcesu wydaje się szeroka międzysektorowa współpraca, zrozumienie i akceptacja oraz poszukiwanie innowacyjnych rozwiązań i nisz rynkowych, które wypełnić mogą przedsiębiorstwa społeczne.

Bibliografia

1. *Budowanie mechanizmów skutecznej komunikacji*, (2013) dokument opracowany dla ROPS Gdańsk w ramach projektu „Doskonalenie kompetencji zawodowych pracowników pomocy społecznej w województwie pomorskim” w ramach Poddziałania 7.1.3 Podnoszenie kwalifikacji kadr pomocy i integracji społecznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007-2013, http://rops.pomorskie.eu/res/rops/ekonomia/budowanie_skutecznej_komunikacji.pdf [13.04.2013].
2. Defoury J., (2005) *Przedsiębiorstwo społeczne w poszerzonej Europie: koncepcja i rzeczywistość* [w:] *Ekonomia społeczna*. Kraków 2004, Warszawa: Związek Luźny Spółdzielni Pracy, Ministerstwo Polityki Społecznej.
3. *Gdański Model Ekonomii Społecznej*, (2011) wstępna wersja produktu finalnego, Gdańsk: Towarzystwo Pomocy im. Św. Brata Alberta koło gdańskie.
4. Herbst J., Przewłocka J., (2011) *Podstawowe fakty o organizacjach pozarządowych. Raport z badania 2010*, Warszawa: Stowarzyszenie Klon Jawor.
5. *Kondycja III sektora w Województwie Pomorskim*, (2012) Raport z badania, Gdańsk: RCLiWOP.
6. *Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej* (Projekt: czerwiec 2012), http://www.ekonomiaspoleczna.pl/files/wiadomosci.ngo.pl/public/dokumenty_2009/KPRES.pdf [13.04.2013].
7. *Organizacje pozarządowe 2012 - raport z badań*, Warszawa: Stowarzyszenie Klon Jawor 2013.
8. *Plan działań na rzecz promocji i upowszechniania ekonomii społecznej oraz rozwoju instytucji sektora ekonomii społecznej i jej otoczenia w województwie pomorskim na lata 2011-2013*, Załącznik nr 1 do Uchwały nr 1524/102/11 Zarządu Województwa Pomorskiego z dnia 20.12.2011 r.
9. *Projekt ustawy o przedsiębiorczości społecznej i przedsiębiorstwie społecznym z dnia 22 czerwca 2010 r.*, http://www.konsultacje.ofop.eu/index.php?option=com_content&view=article&id=87&Itemid=80 [13.04.2013].
10. *Regionalny Program Strategiczny w zakresie aktywności zawodowej i społecznej - Pomorskie 2020*. Załącznik do Uchwały Nr 326/234/13 Zarządu Województwa Pomorskiego z dnia 28 marca 2013 roku (dokument przedstawiony do konsultacji społecznych).
11. *Social business*, http://ec.europa.eu/internal_market/social_business/index_en.htm [14.04.2013].
12. www.ekonomiaspoleczna.pl

Licencja:

Publikacja udostępniona na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa Na tych samych warunkach. Pewne prawa zastrzeżone na rzecz autorów oraz Agencji Managerskiej VIP for You. Pełna treść licencji dostępna pod adresem: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/pl/> Publikacja dostępna w sieci pod adresem: <http://kwartalnikrsk.pl>